

BOEKBESPREKING

Dr. F. J. H. M. van der Ven: HET VRIJE BEROEP. Leiden, H. E. Stenfert Kroese N.V., 1956, 162 blz.

door Prof. Dr. P. Kuin

Het moet een interessant werkcollege geweest zijn, dat prof. dr. F. J. H. M. van der Ven in het studiejaar 1954/55 aan de Katholieke Economische Hogeschool over bovengenoemd onderwerp heeft gegeven. Het boekje, dat hij er na afloop over heeft geschreven, getuigt van een frisse aanpak en oorspronkelijk denkwerk, dat wel voortbouwt op bestaande literatuur en algemeen ervaringsbezit, maar ook verder probeert te komen. Naar de vorm heeft het boek een beetje geleden onder zijn oorsprong; het is hier en daar wat traag van tempo en er zijn veel herhalingen in. Zo zag ik in een hoofdstukje van 18 bladzijden zevenmaal de stelling geformuleerd, dat het honorarium in het vrije beroep wordt bepaald door de hoeveelheid tijd en moeite aan de cliënt besteed en niet door de baat die deze er — financieel of anderszins — bij heeft gehad. Dit zou dan een kenmerkend onderscheid zijn tussen de beloning in het vrije beroep en in het bedrijfsleven. Maar wordt niet van elk ambachtsbedrijf en van verreweg de meeste dienstverleningsbedrijven de beloning op dezelfde grondslag berekend — die van de aan de cliënt bestede kosten? De herhaling maakt een stelling niet juist.

Wat de schrijver bedoelt te zeggen is: dat het bij een beoefenaar van het vrije beroep van een te commerciële geestesgesteldheid zou getuigen, indien hij het honorarium voor een bewezen dienst hoger maakte naarmate de cliënt als gevolg van die dienst meer geld zou kunnen verdienen of besparen. Dat is wel juist, maar een bankier en een autoreparateur, die best commercieel mogen zijn, handelen in de praktijk net als de advocaat en de architect: ze letten op hun uren en verschotten en ook een beetje op de draagkracht van de cliënt.

Dit is echter maar een onderdeel. Het algemene uitgangspunt van de studie is geweest de vraag, of en zo ja hoe de structuurvorm van het vrije beroep kan worden gehandhaafd in een samenleving, die gekenmerkt wordt door uitbreiding van de invloed der overheid en sterke machtsvorming bij de cliënten, hetzij doordat daaronder steeds meer grote concerns en organisaties voorkomen, hetzij doordat de kleineren zich aaneensluiten (ziekenfondsen, coöperaties). Steeds meer beoefenaren van vroeger zelfstandige beroepen begeven zich hierdoor in loondienst of worden semie-zelfstandig. Een sociologisch verschijnsel, zoals de schrijver opmerkt, waardoor het vrije beroep tot in de kern wordt bedreigd.

Hoewel in het accountantsvak de positie in dit opzicht sterker lijkt dan bij de medici en de architecten, is het boekje ook voor accountants van veel belang. Telkens weer opent het een uitzicht op de bredere maatschappelijke visie, die onontbeerlijk is om de problemen van het eigen beroep in het juiste licht te zien.

De schrijver gebruikt de eerste vijf hoofdstukken — d.w.z. de helft van zijn studie — om het vrije beroep te omschrijven en af te bakenen. Een definitie blijkt moeilijk; zodra men er een opstelt springen enkele categorieën, die er in horen, er uit en anderen, die er buiten vallen, er in — zoals uit het hierboven aangehaalde voorbeeld van het honorarium al bleek. Gemakkelijker is het opnoemen van enkele kenmerken: een maatschappelijke zinnvolle taak van overwegend intellectueel gehalte, voor welke uitoefening een redelijke mate van economische zelfstandigheid gewenst is mede in verband met de typische cliënten-relatie, die vertrouwen, gezag en vrouwelijkheid vereist en niet verenigbaar is met een commerciële mentaliteit noch met een loondienstverhouding.

Men ziet, ook bij een dergelijke voorzichtige poging tot omschrijving kan men telkens weer de kanttekening maken: is dit niet „begging the question”? Waarom zou de opdrachtgever minder vertrouwen hebben in, of vertrouwelijker zijn met, een adviseur in loondienst dan met een economisch zelfstandige? Vele grote overheidslichamen en particuliere concerns hebben accountants, architecten, organisatie-deskundigen en economen in dienst, die op hun terrein gezag genieten en aan wie de leiding de intieme problemen van het bedrijf vaak gemakkelijker voorlegt dan aan de buitenstaanders. Zouden zij als employe's de directie naar de mond praten, dan deugen zij niet als adviseurs.

Het gezichtspunt, dat hier de quantitative verhoudingen een rol spelen heb ik bij prof. van der Ven niet duidelijk aangetroffen. Toch kan men het verschijnsel van de adviseur in loondienst niet begrijpen als men niet ziet, dat grote opdrachtgevers zoveel werk hebben dat zij een of meer gezaghebbende specialisten bij uitsluiting aan zich kunnen verbinden, terwijl kleinere en middelgrote opdrachtgevers zulke specialisten slechts nu en dan nodig hebben. Het tot zich trekken en tot een regelmatige jaartaak verenigen van dergelijke incidentele verrichtingen is een van de sterkste economische pijlers van het vrije beroep. Daarin stemt het overeen met het zelfstandige dienstverleningsbedrijf. In

het accountantsberoep en het notariaat komt daar dan natuurlijk bij de positie van vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer, maar dat geldt weer niet voor de medici, de architecten, de organisatiesdeskundigen.

De afbakening van het vrije beroep tegenover het zelfstandige dienstverleningsbedrijf is gemakkelijker wanneer men volgens zijn gevoel te werk gaat dan wanneer men het met woorden probeert. De praktijk van een dokter, zegt de schr., is geen bedrijf, want de patiënt heeft voorkeur voor en vertrouwen in juist déze arts en de arts heeft geïndividualiseerde belangstelling voor juist deze zieke mens. De schr. denkt hierbij kennelijk aan de huisarts, niet aan de röntgenoloog, de narcotiseur, de specialist op de polikliniek die alleen lichamen zien van hun onbekende personen. Maar afgezien daarvan, gelden precies dezelfde kenmerken als hij voor de verhouding tussen patiënt en huisarts geeft, niet voor de verhouding tussen cliënt en maatkleermaker? Voorkeur en vertrouwen enerzijds, geïndividualiseerde belangstelling anderzijds?

Toch behoort de dokter tot het vrije beroep, de maatkleermaker tot het bedrijfsleven. Bij de apotheker heeft de schr. een nogal gewrongen redenering nodig om hem buiten de bedrijfssfeer te houden. Accountants, advocaten, architecten zegt de schr. terecht, lopen gevaar uit de sfeer van het vrije beroep te geraken als hun kantoren te groot worden en het persoonlijke contact verloren gaat. Heeft een kantoor meer dan 25 personeelsleden per zelfstandige associé, dan wordt het volgens schr. een bedrijf.

Voor degenen die aan definities van het vrije beroep niet zo'n behoefte hebben maar wel aan een beschrijving van maatschappelijke achtergronden zijn de laatste vier hoofdstukken het interessantst. Hierin beschrijft de auteur hoe het vrije beroep geconfronteerd wordt met de veranderingen in de samenleving en welke moeite het in verschillende sectoren heeft om zich „daartegenover" te handhaven. Dit „daartegenover" kenmerkt niet de houding van prof. van der Ven, maar van de meer conservatieve of individualistische beoefenaren van vrije beroepen, die verbitterd — en vergeefs — proberen een ideaalbeeld uit de negentiende eeuw te verwerkelijken in de twintigste. Men kan het vrije beroep — waarvan de schr. de grote waarde terecht onderstreept — alleen handhaven wanneer men de structuurveranderingen in de samenleving onderkent en aanvaardt, om er dan de eigen beroepsstructuur bij aan te passen.

Prof. van der Ven wijst op het — nolens volens — collectieve onderhandelen van artsen en tandartsen, op het opkomen van beroepscodes, tuchtrecht, titelbescherming en registratieplicht, de publiekrechtelijke organisatie van het advocatenberoep in Nederland en soortgelijke verschijnselen. Hij trekt deze lijn door en is er van overtuigd, dat het vormen van organisaties die een passende juridische status hebben naar buiten en naar binnen (ledenbinding, sanctiemiddelen) op de duur onvermijdelijk is. Publiekrechtelijke beroepsorganisatie dus, met alle verscheidenheid die bij het vrije beroep past.

Verder dan het stellen van deze gedachte gaat de schrijver eigenlijk niet, maar hij doet dat overtuigend genoeg om ieder op zijn eigen gebied tot verder nadenken te stimuleren. Dat is op zichzelf geen geringe verdienste. Het boekje wordt dan ook allen, die de vakproblemen tegen achtergrond van de maatschappelijke ontwikkeling willen zien, van harte aanbevolen.